

Livsmod

OM TEOLOGI, BARN OCH UNGA

UTGIVARE: Svenska kyrkan 2016
TEXT: Maria Södling
PRODUKTION: Ineko AB
ISBN NR: 978-91-86781-26-2

INNEHÅLL

FÖRORD	2
---------------------	---

BAKGRUND

1. Religiöst myndig	4
2. Ett metodiskt arv från Luther	5
3. En tro som är levbar	6
4. En tro som kan förenas med barnkonventionen.....	8
5. Vad är barnteologi?	9

FÖRSLAG TILL EN BARTEOLOGI

6. Kristen tro – två berättelser	12
7. Vi tror på Gud Fader allsmäktig, himmelens och jordens skapare.....	13
8. Vi tror på Jesus Kristus.....	24
9. Vi tror på den helige Ande.....	31

FÖRORD

Lärjungarna behövde tid på sig för att stå på egna ben. De hade haft Jesus nära. Så lämnade han dem. De var utlämnade – eller fanns Jesus med fastän lärjungarna nu måste ta eget ansvar?

Kristen tro vill ge livsmod. Osäkerheterna i livet är hur många som helst, svårigheter kan torna upp sig och självkänslan gå i botten. Var får vi hjälp till att hitta livsmod? Ingen kan tvinga det på oss och källor till livsmod täcks lätt över i vår duktighetstid.

I november 2012 bjöd jag in till *Barn och unga – ärkebiskopens möte 2012*. Syftet var att belysa barns och ungas situation i Sverige och i världen och att lyfta frågan om hur Svenska kyrkan kan stärka unga människors livsmod. Till konferensen fick Maria Södling, mötets projektledare, uppdraget att skriva en text om teologi, barn och unga. Texten är också ett resultat av programmet *Barn och unga 0–18* år som bedrivits på Svenska kyrkans nationella nivå mellan 2009 och 2012.

Martin Luther förknippas ofta med krav och överkrav. Det beror kanske på att den lutherskt präglade kyrkan i Sverige blev en mycket tydlig del av ”överheten”. I själva verket brottades Luther själv just med sina misslyckanden och det självförakt som kan växa ur sådana. Maria Södling ger en bild av Luther som ger skäl för livsmod och stärker människovärdet.

I texten ger Maria Södling också skäl för att vi inte ska tro att livet är dåligt för att det inte går jämnt ut och inte befrias från spänningar. Tillvaron kan aldrig fångas i ett perspektiv. Man behöver både tala om fostran och frihet, om att inte se sig som underställd någon men ändå leva med andras behov för ögonen. Vi kristna är samtidigt syndare och rättfärdiga.

Detta är en teologisk och tillgänglig bok. Det är teologi knuten till livet, inte minst till en reflektion över barns och ungas livsvillkor. Sådan teologi kan tydliggöra hur mycket teologi vi faktiskt rör oss med dagligen – och

som vi vinner på att förtydliga och bli medvetna om. Inte minst gäller det i kyrkans engagemang för barn och unga. Jag hoppas att boken ska läsas av dem som på olika sätt arbetar med barn och unga i församlingarna.

Vi människor far väl av en grundtillhörighet. En sådan öppnar för livsmod, frihet och ansvarstagande och att inte känna sig utlämnad, fastän man måste tänka och ta ansvar själv.

Anders Wejryd

Svenska kyrkans ärkebiskop 2006–2014

BAKGRUND

RELIGIÖST MYNDIG

Bibeln innehåller en enda skildring från Jesu uppväxt. Lukasevangeliet berättar om hur Jesus vid tolv års ålder besöker Jerusalem tillsammans med sina föräldrar. När Josef och Maria beger sig hemåt återvänder Jesus till templet. Under hemfärden blir Josef och Maria oroliga och börjar söka efter sin son:

Efter tre dagar fann de honom i templet, där han satt mitt bland lärarna och lyssnade och ställde frågor. Alla som hörde honom häpnade över hans förstånd och de svar han gav. Föräldrarna blev bestörta när de såg honom, och hans mor sade till honom: 'Barn, hur kunde du göra så mot oss? Din far och jag har letat efter dig och varit mycket oroliga.' Han svarade. 'Varför skulle ni leta efter mig? Visste ni inte att jag måste vara hos min fader?'" (Luk 2:46-49).

Under det senaste decenniet har två olika föreställningar om barn återkommit i böcker, media och i debatt. Den ena lyfter fram barnets förmåga att själv orientera sig i livet. Den andra betonar barnets behov av uppfostran och ledning. En skillnad mellan dessa två barnsyner består i huruvida man uppfattar barnet som subjekt eller som objekt, som handlande eller som föremål för handlande.

Berättelsen om Jesus i templet kan läsas som en tidig kristen plädering för barnet som huvudperson i sitt liv eller för, med familjeterapeuten Jesper Juuls formulering, det kompetenta barnet. Det vi ser är barnet Jesus, ännu inte tonåring och definitivt inte ung vuxen, som bejakar sin andliga längtan. Han gör också anspråk på sitt kulturella och religiösa arv. Bokstavligen tar Jesus plats i religionens centrum. Han ansluter sig till de fromma judar som tolkar traditionen genom samtal om de heliga skrifterna. Tolvåringen Jesus blir lyssnad till och tagen på allvar som samtalspartner. Framför allt åskådliggör Lukasevangeliet barnets behov av en egen religiös eller andlig identitet. Skulle jag inte vara där min fader är, frågar Jesus. En relation till Gud som är hans egen, inte förmedlad av föräldrar eller lärare.

Evangeliet om Jesus i templet handlar inte om ett barn som är föremål för religiös fostran. I stället skildrar det en ung människa som lyssnar till sin inre röst, som etablerar en egen relation till Gud och som tar sin religiösa tradition i besittning. Det är en bild att inspireras av, återvända till och ledas av.

ETT METODISKT ARV FRÅN LUTHER

Svenska kyrkan är ett evangelisk-lutherskt samfund. ”Evangelisk” uttrycker de protestantiska kyrkornas egenart i förhållande till den romersk-katolska kyrkan, medan ”luthersk” ringar in relationen till annan protestantisk kyrkobilddning. Vi ser att formuleringen ”evangelisk-luthersk” syftar på 1500-talets reformation, en tid mycket annorlunda än vår. Utifrån detta historiska avstånd är det rimligt att ställa frågan om och hur luthersk teologi kan bidra till vår tids förståelse av människors verklighet och kristen tro. Kan luthersk trostolkning bidra till barns och ungas liv idag?¹

Ett direkt svar är ja. Från Luther ärvde nämligen Svenska kyrkan ett fruktbart förhållningssätt: det dialektiska tänkandet. Begreppet dialektik kan betyda olika saker och har använts på skilda sätt genom filosofins och teologins historia. Karaktäristiskt för Luther är att han räknar med att företeelser eller skeenden kan beskrivas på radikalt olika sätt – samtidigt. Ett teologiskt exempel möter i hans människosyn. *Simul justus et peccator*, skriver Luther. *Simul* betyder samtidigt. Människan är både rättfärdig och syndare – samtidigt. Genom att tänka dialektiskt kunde Luther hålla samman två motsatta föreställningar, om människan som rättfärdig och som syndare, i en och samma människosyn.

Luthers dialektik består inte i att jämka, kompromissa eller att placera sig mitt emellan, inte heller att balansera två poler tills jämvikt uppstår. Snarare handlar det om att kunna hålla två tankar levande samtidigt.

¹ Texten utgår från Barnkonventionens definition av barndomen, som omfattande 0–18 år. I fortsättningen används begreppen barn, barn och unga samt unga människor i princip synonymt. Vid några tillfällen används också begreppet ungdomar.

Man kan säga att i ett dialektiskt tänkande fungerar de olika perspektiven som memento eller korrektiv för varandra. Rättfärdig korrigerar bilden av människan som syndare; syndare korrigerar bilden av människan som rättfärdig. En dialektisk tolkning innehåller ett outtalat ”också”. Så är det också.

Detta sätt att betrakta världen ger utrymme för tillvarons komplexitet. Luthers karta följer verkligheten. Femhundra år senare är hans dialektiska metod användbar också för oss. I vår beskrivning av verkligheten behöver vi inte välja bort vissa dimensioner för att framstå som tydliga eller trovärdiga. Om verkligheten så kräver, kan vi tänka flera tankar samtidigt. Inte bara Luthers karta utan vår egen ska följa verkligheten. Så är det också när vi talar barn och kristen tro.

EN TRO SOM ÄR LEVBAR

Tron att Gud har skapat och håller världen vid liv är grundläggande i kristen tro. Gud verkar i hela tillvaron, inte bara i de delar som man gärna identifierar som andliga eller religiösa. Det innebär att världen är en god plats och ingenting att dra sig undan. Ett annat uttryck för Svenska kyrkans skapelseteologi är övertygelsen att det vanliga livet, i sina olika variationer, delas av alla människor. Som kristen lever man inte i ett parallellt universum. Kristen tro är en del av det vanliga livet.

Å ena sidan kan man säga att ett av kristendomens särdrag är dess allmängiltighet. Gå ut och gör alla folk till mina lärjungar, sade Jesus. Till alla folk, inte bara till vissa folk eller till vissa grupper i folken, ska förkunnelsen riktas. På så vis är kristen tro universell och jämlik. Också kontinuiteten i trons innehåll är ett uttryck för denna allmängiltighet. Genom historien är förkunnelsens centrum detsamma; alla ska få del av ett och samma evangelium. Å andra sidan är kristendomens historia en historia av nya tolkningar och nya formuleringar. Varje tids unika samhällssystem, politik och kultur har satt sin prägel på det teologiska tänkandet. Kristna förkunnare har använt sig av sin tids filosofi, konst, litteratur och musik för att förmedla sitt budskap. Så är det också idag. Ett svep över världen visar hur en rikedom av ord och bilder tas i bruk för att uttrycka kristen tro.

Vilken roll spelar religion i barns och ungas liv? Inte heller här är bil-

den entydig. Vi kan konstatera att den religiösa kartan i vårt land har förändrats på kort tid. På förskolor och skolor är den religiösa mångfalden en synlig och levd realitet. Dagens unga vet betydligt mer om sina kamraters religiösa tro och tradition än för några tiotal år sedan. Undersökningar visar att många unga är positiva till andlighet och religion i en mer obestämd mening. För andra, däremot, är religiös tro något som andra har, men som inte ingår i mitt eget och mina kompisars liv. Det gäller också kristen tro.

Tveklöst är Svenska kyrkans situation en annan idag än för några decennier sedan. Det sena 1900-talets sekularisering har skapat ett avstånd mellan människors vanliga liv och den – om uttrycket tillåts – organiserade kristendomen. För kyrkans del är konfirmationen ett tydligt exempel på denna utveckling. Visserligen möter Svenska kyrkan drygt 30 000 tonåringar om året, vilket i vissa församlingar är den större delen av årskullen 15-åringar. Men det är också så att andelen konfirmerade av varje årskull ungdomar har sjunkit kraftigt sedan mitten av 1980-talet. Idag konfirmeras ungefär 35 % av landets 15-åringar, mot ca 70 % för 30 år sedan. Konfirmationen har blivit ett aktivt val som allt färre gör, ett minoritetsbeteende.

Så länge som konfirmationen utgjorde ett majoritetsbeteende kan man säga att kristen tro på ett ganska oproblematiskt sätt gick att förena med unga människors vanliga liv. Idag har kyrkans möjlighet att bjuda in till eller förklara kristen tro inte längre stöd i det som ”alla” gör. På ett sätt är denna utveckling bra. Inte sällan uppfattades konfirmationen mer som ett påbud från vuxenvärlden än som ett kristet erbjudande. Men framför allt är situationen ett faktum, som ställer Svenska kyrkan inför utmaningen att tala om kristen tro på ett sätt som fungerar i unga människors liv på ett annat sätt än genom tradition, konvention eller delat beteende.

Om Svenska kyrkan vill att kristen tro ska få betydelse i unga människors liv måste vi förkunna en tro som låter sig förenas med ungdomars vanliga liv, i alla dess variationer. Som kan bidra till det vanliga livet. Som kan hjälpa barn och unga att hantera sina liv. En levbar kristen tro.

EN TRO SOM KAN FÖRENAS MED BARNKONVENTIONEN

Tron på Gud som världens skapare rymmer en övertygelse om att alla människor kan ha en uppfattning om gott och ont, rätt och fel. Kristen tro har inte monopol på moralisk insikt och handlande. När det handlar om gott och ont går gränsen inte mellan kristendom och annan tro. Gränsen går mellan kärleksfullt och destruktivt, oavsett inom vilken religion eller livsåskådning man befinner sig. På samma sätt kan föreställningen om människors värde och rättigheter omfattas av alla. I arbetet för mänskliga rättigheter förenas människor med olika politisk, ideologisk eller religiös bakgrund.

Barnkonventionen är FN:s deklaration om mänskliga rättigheter riktad till och om barn. Varje barn – oberoende av hudfärg, kön, språk, religion, livsåskådning, funktionsnedsättning, klass – har rätt till liv, hälsa och utveckling. De länder som har skrivit under barnkonventionen har tagit på sig ansvaret för att dess krav förverkligas. I Sverige ger barnkonventionen ett delat språk och gemensamt verktyg för de politiska partier, myndigheter, barnrättsorganisationer och andra ideella organisationer som har barnets bästa för ögonen. Vi kan beskriva barnkonventionen som en mötesplats för alla som vill arbeta för barnets sak.

Inte alltid har luthersk teologi omfattat idén om mänskliga rättigheter. I luthersk tradition hänvisar man gärna till Bibeln och där talas inte om människans rättigheter. Snarare beskriver Bibeln Gud som givare (av liv och frälsning) och människan som mottagare. Givet denna fördelning kan en luthersk teolog hävda att människan inte har rätt till vare sig liv eller frälsning utan bara möjlighet att ta emot. Samtidigt kan även lutherska trostolkningar, utifrån den positiva syn på skapelsen och människan som Bibeln rymmer, bejaka föreställningen om alla människors lika värde och rättigheter. Man kan säga att Svenska kyrkans skapelse-teologi, i Bibelns och den kristna trons anda, innesluter föreställningen om mänskliga rättigheter.

Idag gör Svenska kyrkan barnkonventionens sak och språk till sin. Tillsammans med andra vill vi verka för barnets bästa. Det innebär inte att det saknas teologisk grund för arbetet med, bland och för barn och unga. Snarare är det så att barnkonventionens argument ryms inom den kristna tron. I den följande framställningen kommer vi att se hur

kyrkans verksamhet bland barn och unga motiveras ur det innersta i kristen tro; i tanken på skapelsen, Jesu liv och verk och Andens närvaro i världen.

VAD ÄR BARNTEOLOGI?

Finns barnteologi? Svaren beror som så ofta på vad man menar. Om vi med barnteologi avser *teologi av barn* kan vi konstatera att barn och unga de facto och på olika sätt talar om Gud. Men unga människors resonemang om tro behöver synliggöras och behandlas med större respekt än vad som sker idag, när barns religiösa tankar ofta sentimentaliseras och förminskas. Ett seriöst förhållningssätt till ungas reflektioner innebär att man bemöter dem sakligt och tar på allvar att de är en del av kyrkans liv.

Om vi med barnteologi menar *teologi om barn*, så finns den alldeles uppenbart. Eller snarare finns det olika barnteologier. Bibelforskningen lyfter fram olika linjer i vad man kan kalla Bibelns barnsyner. Också genom kyrkans historia löper parallella spår. Ibland har barnet symboliserat oskuld, en särskild närhet till Gud och närmast helighet. Ibland har barnet setts som en ofärdig människa som behöver fostras; ibland har det representerat trots och synd. Barnet som bild för ofullkomlighet eller olydnad har använts för att legitimera en auktoritär uppfostran med hot och stryk och med undergivenhet som ideal.

En samtida kristen barnsyn kan beskrivas som dialektisk. Den betonar att barnet är en fullvärdig människa, skapad av Gud och Guds medskapare. Barnet ses som subjekt i sitt eget liv. Barn har samma hemortsrätt i kyrkan som vuxna. Samtidigt framhåller en kristen barnsyn att barnet utvecklas och har rätt till särskilt skydd. Barn behöver frihet och trygghet. Båda perspektiven måste hållas levande samtidigt.

Finns en *teologi för barn*? Om vi menar en särskild kristendom för barn blir svaret nej. Det är ett svar som utgår från det enkla faktum att barn är människor. Det kristna budskapet är detsamma, oavsett till vem eller vilka det vänder sig. Samtidigt är det med nödvändighet så, att kristen tro utformas i specifika sammanhang och uttrycks på särskilda sätt för att kunna bli förstådd. Så är det också när vi talar om kristen tro med

barn och unga. För att bli meningsfull måste en teologi som vänder sig till barn knyta an till barns livsvärld. En teologi som inte svarar på de frågor som unga har utan ger svar på frågor som unga inte ställer blir stum. Omvänt måste teologin ställa frågor till barnet och bearbeta de svar som barn och unga ger. En teologi som inte lyssnar till vad barn har att berätta blir sämre på att tala om Gud.

Om barn inte finns med i utformandet av en teologi för barn, riskerar projektet att bli förminskande (barn kan inte) eller förmätet (vuxna vet bättre än barn hur barn har det). Samtidigt är det naturligtvis viktigt att vuxenvärlden reflekterar över hur kristen tro ska kunna utformas på ett sätt som är angeläget för barn och unga. Ett sådant arbete kan vi kalla *teologi ur barnperspektiv*.

När man beskriver teologi som livstolkning får man ibland kritik för att bli vag eller att anpassa sig efter tidsandan. Då är det viktigt att minnas att teologi alltid har varit livstolkning. Också de texter som idag har status som kyrkans lära eller teologiska klassiker är intellektuella och moraliska bearbetningar av sin tids frågor och erfarenheter. Att förklara på vilka sätt Bibelns och traditionens inte sällan svårbegripliga resonemang – till exempel försoningsläran – utgjorde sin tids livstolkningar är en angelägen pedagogisk uppgift.

Sammantaget kan vi säga att teologi utvecklas i spänningen mellan tradition och samtid. En barnteologi av idag bör sträva efter att överbrygga avståndet mellan Bibelns och den kristna traditionens då och unga människors nu. Det är ett teologiskt översättningsarbete, där båda polerna behöver hållas levande – samtidigt. För att kristen tro ska bli substantiell och meningsfull måste den anknyta både till traditionen och till ungas livsvärld.

Följande framställning framställning utgår från begreppet barnteologi på två sätt. Dels antyder den olika föreställningar om barnet som rymts i kristen tradition, alltså en kristen barnsyn. Dels och huvudsakligen ger den förslag på hur kristen teologi skulle kunna anknyta till barns och ungas livsvärld idag, alltså en barnteologi i meningen teologi ur barnperspektiv. Det sker i anspråkslöshet och i ödmjuk medvetenhet om att man alltid kan tänka annorlunda. Den tredje och kanske viktigaste

uppgiften, att inkludera barns och ungas kunskap och erfarenhet i kyrkans teologiska arbete, återstår.

FÖRSLAG TILL EN BARNTEOLOGI

KRISTEN TRO – TVÅ BERÄTTELSE

Vad är kristen tro? I engelskan skiljer man mellan *faith* och *belief*. *Faith* motsvarar ungefär svenskans *att tro*, alltså tron som förhållningssätt. *Belief* handlar om trons innehåll, alltså vad man tror på. Båda dimensionerna är nödvändiga. Ett kristet liv bärs av *faith*, men riktas mot och uttrycks som *belief*.

För Martin Luther var tron ytterst en fråga om död eller liv. Han plågades av sin oförmåga att på egen hand prestera den tro och moral som han trodde behövdes för att bli frälst. Han fruktade att förkastas av Gud. Läsningen av Romarbrevet blev en räddning. Människan kan inte och behöver inte åstadkomma rättfärdighet inför Gud, skriver Paulus, det har Kristus redan gjort. I rättfärdiggörelsen får människan del av Kristi rättfärdighet.

När Luther läste Romarbrevet kunde han släppa kraven på sin egen prestation och i stället lita på att Gud redan förlåtit honom. På så vis blev förtröstan ett nyckelord i hans förståelse av tro. Det ser vi när vi läser Stora katekesen. Luthers förklaring av första budet är inte en abstrakt religionsfilosofisk utläggning utan en existentiell bekännelse: ”Gud kallas det, som man väntar sig allt gott av och som man i all nöd tager sin tillflykt till. Att hava en Gud är alltså ingenting annat än att av hjärtat förtrösta och tro på honom”. I Luthers värld handlade trons innersta inte om försanthållande utan om överlåtelse och tillit.

Kristendomen som *belief* kan beskrivas som den stora berättelsen om Guds vilja och handlande med mänskligheten. I läroböcker definieras kristendom, tillsammans med judendom och islam, som en historisk religion. Gemensamt för alla tre religioner är att de utgår från att Gud uppenbarar sig och verkar i historien. Kristen tro lär att Bibeln vittnar om hur Gud både styr och visar sig i historien. Bibeln berättar om hur världen skapades och människan kom till, om hur ondska och brist

fick insteg i världen, om hur Gud utsåg och följde sitt folk Israel, om hur Jesus förde in befrielse och upprättelse i människors liv och om den framtid som väntar.

Men Bibeln är inte bara en stor berättelse om hur Gud verkar i historien, utan kan också läsas som en existentiell tolkning av varje människas liv. Berättelsen om syndafallet ger en symbolisk förklaring av hur ondskan kom in i världen och har samtidigt något att säga om mörkret och oförmågan i mitt eget liv. Evangelierna handlar inte bara om hur Jesus undervisade och botade långt borta för länge sedan; lika mycket beskriver de hur mitt eget liv kan förnyas. En sådan existentiell läsning kan föras långt tillbaka i kyrkohistorien. När vi förväntar oss att Bibeln ska ha ett ärende direkt till oss uttrycker vi samma förtröstan som Luther. Gud är den som jag tar min tillflykt till och förväntar mig allt gott av, också mött i Bibelns texter.

Bibeln är en litterär text som använder sig av olika genrer och av ett drastiskt, kraftfullt och poetiskt språk. Mitt i denna litterära mångfald löper kristendomens stora berättelse, som samtidigt kan läsas som en existentiell skildring av den enskilda människans liv. Genom historien har människors förståelse av kristen tro dessutom formulerats i systematiska uppställningar. Om förhållandet mellan Bibelns berättelser och systematiserade trosläror finns mycket att säga. Här räcker det att konstatera att den bekännelse som har sitt ursprung i urkyrkans dop organiserar trons innehåll i tre delar. Efter dispositionen i den lutherska katekesen talar vi om trosbekännelsens tre artiklar: första artikeln om Gud och skapelsen, andra artikeln om Jesus och frälsningen och tredje artikeln om Anden, framtiden och kyrkan.

VI TROR PÅ GUD FADER ALLSMÄKTIG, HIMMELENS OCH JORDENS SKAPARE

Livsmod är Guds gåva till barnet

Skapelseberättelsen avslutas med att Gud betraktar sin skapelse. Tillfreds. Bibeln flödar av skördar, frukter och jordisk rikedom. Barn, föräldrar, gamla, unga, tjänare, husbönder, hantverkare och furstar befolkar inte bara Bibeln utan också reformationens teologiska traktater. Att skapelsen är god är en grundläggande övertygelse i kristen tro. Visst

finns spår i kristen tradition som har tagit avstånd från världen, men det är inte en huvudfåra. En kristen livssyn konstaterar att livet inte är fullkomligt, men till sin innersta natur ändå gott.

Se, jag gör allting nytt, säger Gud. Skapelsen är inte något en gång för alla avslutat utan pågår ständigt. Varje sekund är Gud verksam i sin skapelse. Den är ett uttryck för Guds goda humör – Gud tröttnar inte, utan skapar vidare – och generositet. Inte bara moraliskt oförvitliga får ta emot hälsa och välgång. Gud låter det regna över onda och goda, heter det i Bibeln.

Tanken på Gud som skapare är lätt att förstå så länge vi har naturen för ögonen – eller jordbruk, hantverk eller möjligen ett gammaldags bruksamhälle. Det är till dessa omgivningarna som det traditionella kristna språket anknyter. Men så ser inte den värld ut där dagens unga lever. I snabb takt flyttar världens barn till kustområden och städer. Idag lever en majoritet av världens barn i städer, ofta gigantiska stadskonglomerat. Också de flesta svenska barn bor i tätort. Snarare än att leva av naturen besöker de naturen. Deras föräldrar arbetar oftare inom tjänstesektorn än i jordbruk eller industri. Livsuppehållet genereras ur ett abstrakt och komplext ekonomiskt system, där tillståndet på internationella börser har större betydelse för familjens försörjning än vädret utanför fönstret.

Det faktum att det är svårare att åskådliggöra tanken på Gud som skapare i ett postindustriellt tjänstesamhälle än i ett förmodernt agrarsamhälle, innebär inte att vi ska sluta tala om skapelsen eller säga adjö till Bibelns och traditionens språk. Men vi måste ha klart för oss att avståndet mellan dess värld och den värld där dagens barn och unga lever är stort. De bilder som då var avsedda att förklara kan idag försvåra. Alltså måste vi försöka göra de traditionella bilderna begripliga och samtidigt tala om skapelsen på ett sätt som anknyter till ungas liv idag. Bibelns sådd, skörd och feta boskapshjordar är en bild för Guds pågående verk. Det faktum att samhället fungerar är en annan, som ligger närmare barns livsvärld. Dag efter dag kommer bussen, åker tunnelbanan, kompisar på plats, lärare på plats, grejer som fungerar – allt detta berättar om en skapelse som pågår.

Kristen tro har en hög tanke om människan. Gud skapade människan kapabel, rustad med fantasi och nyfikenhet, livslust och energi.

Hon är den av skapelsens varelser som sträcker sig framåt. Ingenstans ser vi dessa förmågor tydligare än i det lilla barnets lek. Ingenstans möter kreativitet tydligare än i ungas människors skapande. Långa övningspass i musik, dans och idrott speglar drömmar och disciplin. Ungdomar utbildar sig – till ingenjörer, sjuksköterskor, forskare, snickare, frisörer, advokater – för att få utlopp för sin begåvning, pröva sin förmåga och för att kunna göra världen till en bättre plats. Och när sonen eller dottern flyttar hemifrån är det uttryck för samma längtan efter frihet och expansion.

Kristen tro har också en hög tanke om människans förmåga att utvecklas, var och en efter sina unika förutsättningar. Vår tid och vår del av världen ger barnet goda möjligheter till det. Materiell grund finns: mat, kläder, hälsa, skolgång, sjukvård. Kulturella förutsättningar finns också. Barn och unga har en kringsyn och kunskap om världen som var omöjlig att ens föreställa sig för några generationer sedan. Sverige har blivit ett mångkulturellt och mångreligiöst land med många språk och kulturella traditioner. Tillgången till upplevelser och kunskap är obegränsad. Möjlighet till kontakt och kommunikation är oändlig, både genom resor och på nätet. Och så finns förutsättningar som vi i brist på annat kanske kan kalla mentala; en tidsanda som hyllar tanken på fantasi, nyfikenhet och framsteg. Att bejaka varje människas utveckling är en positiv och konstruktiv sida av vår tids individualism.

Till människans utveckling hör hennes längtan efter att vara tillsammans med andra. När man frågar barn vad som är viktigt i livet hamnar familjen högt upp på listan. Vår tids familj ser olika ut. Barn växer upp i regnbågsfamiljer, i kärnfamiljer, med skilda föräldrar eller med en förälder. Barn lever med eller utan syskon, med ursprungliga syskon eller med bonussyskon. Vissa barn växer upp med vuxna som inte är deras föräldrar. Ensamkommande flyktingbarn lever tillsammans med andra barn. Gemensamt för dessa varierande konstellationer är uppgiften att ge kärlek, tillhörighet och trygghet. I familjen – hur den nu utformas – ska barnet få tillgång till språk, kultur, traditioner och religion.

Barns relationer sträcker sig också bortom familjen. Vänner och lärare har stort utrymme i de flesta barns liv. Skolan låter barnet växa, intellektuellt och praktiskt, med stöd och uppmuntran av engagerade vuxna.

Tillsammans med kamrater och lärare kan barnet utveckla sin förmåga till självkänsla, empati och samarbete. Skolan ger struktur och sammanhang. Skolan är helt enkelt en plats där skapelsen äger rum, varje dag.

En kristen människosyn räknar inte bara in mätbara talanger i människans utrustning. Det som särskiljer människan från hennes omvärld är snarare det vi inte ser. Ett estetiskt, existentiellt, moraliskt och andligt sensorium. Att vilja förstå sig själv. Att uttrycka sig genom konst, litteratur och musik. Samvetet som gör sig påmint. Och ytterst har människan en beredskap, hemlig eller känd, att öppna sig för Gud. Mitt hjärta är oroligt tills det finner vila i dig, skrev kyrkofadern Augustinus. Till sist är människan den som inte kan reduceras till något mindre än sig själv.

Augustinus ord påminner oss om att livet är en stor sak. Livet är stort och fantastiskt och på det viset allvarligt – inte bara när det innehåller svårigheter, utan också när det är lätt, roligt och som vanligt. Barn vet att livet är stort, men behöver hjälp att vidmakthålla och skydda sin känsla av mening och djup. För vuxenvärlden kan det vara lätt att trivialisera barns existentiella behov och erfarenheter. Men barn och unga har rätt att bli tagna på allvar, helt enkelt för att livet är på allvar.

Ingen människa är förmögen att föda sig själv. Inte heller kan människor tillverka människor. Alla kommer till utan egen insats och utan egen skicklighet. Detta faktum bäddar för övertygelsen om alla människors lika värde. Inför skaparen är vi alla – oavsett kön, kapaciteter, hudfärg, livsåskådning – lika mycket värda. Inför Gud faller alla mänskliga påhitt och hierarkier. Således rymmer tanken på varje människas unika och lika värde också en övertygelse om jämlikhet.

Under de senaste decennierna har Sverige blivit ett land med olika språk, kulturer och religioner. För de flesta unga – kanske mer än för deras föräldrar – är denna mångfald en självklarhet, inte ett problem. Det är också så att i vardagen blir likhet och gemenskap viktigare än skillnader. På så vis kan man säga att den kristna trons jämlikhetsideal har en given förankring i barns och ungas dagliga liv. I ungas livsvärld är skillnader människor emellan inte en anledning att göra skillnad mellan folk och folk.

Att hitta formuleringar som på ett pregnant eller slutgiltigt sätt beskriver kristen skapelsetro är ogörligt. I skapelsens natur ligger att den är föränderlig och ständigt ny, på det viset omöjlig att sätta på formel. Men om man ändå ska välja ett uttryck för att ringa in en skapelsetro för barn och unga har vi goda skäl att välja ordet ”livsmod”. Livsmod är den kraft som får barnet att växa. Livsmod fyller den unga människan med förväntan och tillförsikt. Ordet uttrycker den fundamentala kristna insikten att människan lever av det hon får: förundran, iver, glädje, hopp. Livsmod är Guds gåva till barnet.

Med realistisk blick

Det faktum att skapelsen är god, innebär inte att den är fulländad. Barnets liv kommer förr eller senare att rymma misräkningar, misslyckanden och förluster. Historien vittnar om människors självrättsfärdighet, högmod, cynism, likgiltighet och grymhet. Också naturkatastrofer som vid första anblicken förefaller stå utanför människans kontroll, visar sig ha mänsklig egoism som avsändare. Allt detta drabbar barn och unga.

Att svara på frågor om barn och lidande är svårt. Att svara på frågor om barn och synd är ännu svårare. Och att svara på frågor om barn och ondska är svårast. Samtidigt beskriver kristna gärna sin religion som realistisk, alltså att den inte väjer inför det som är svårt att förklara och att acceptera. En kristen livssyn bortser inte från tillkortakommanden och lidande. Kristen tro räknar med destruktion och ondska som verkliga krafter i världen och människors liv. Inte heller viker den realistiska blicken för det faktum att människor medvetet gör sig till redskap för destruktionen. Här har vi nytta av den lutherska dialektiken. Kristen tro säger att skapelsen pågår. Lika sant är att skapelsen ständigt hotas.

Första Mosebok berättar om hur Eva och Adam frestas av ormen, hur de äter frukten som Gud har förbjudit och hur de som straff drivs ut ur lustgården. Skildringen av hur Adam och Eva tvingas lämna paradiset är en beskrivning av hur osäkerhet, risker, brist och nöd tog plats i mänsklighetens historia. Berättelsen ger samtidigt en tolkningsram för vars och ens liv. På ett existentiellt plan kan den sägas slå fast grundvillkoren för människans liv: att behöva lämna tryggheten, ut i en farlig värld, med uppgift att navigera rätt och att hantera livets frestelser och förluster.

När barnets livsmod beskärs

Kristen skapelsetro utgår från att varje barn ska få utvecklas, som individ och tillsammans med andra. Att barnets liv kommer att rymma begränsningar är oundvikligt. Men det är inte självklart och inte rätt att barnets liv och utveckling beskärs genom andras ointresse, nonchalans eller illvilja. Eller, med det ord vi använt tidigare i denna text, när barnet berövas sitt livsmod. Traditionellt kristet språk talar om synd och ondska, destruktion och död. Längre fram i texten kommer vi att beskriva bristen i barns liv i termer av att vara osynlig och inte erkänd, fångad och låst, värdelös och övergiven. Vad vi än kallar dessa avgrunder i barns och ungas liv måste de beskrivas och tolkas. En vuxenvärld som inte sätter ord på mörkret låter det bestå.

Det var sämre förr och för varje år blir jorden en bättre plats att födas till. Barnadödligheten sjunker, de väpnade konflikterna blir färre, tillgången till mat och skolgång blir större. Men fortfarande ser världen på när barn dör av undernäring och behandlingsbara sjukdomar, när flickskolor sprängs, när fattiga tonåringar lockas med jobb i rika länder men slutar sina liv som sexslavar. Också i Sverige är tillgångarna ojämnt fördelade. Många har det bra medan andra marginaliseras i välfärdens utkanter. Begreppet barnfattigdom är kontroversiellt. Kritiker menar att det inte kan användas i ett så välbeställt land som vårt. Men oavsett vilken terminologi man väljer kvarstår en bister verklighet. Svenska kyrkans diakoner berättar om regelmässiga bidrag till mat, bussbiljetter, blöjor och glasögon. Rädda Barnen redovisar att vart tionde barn i Sverige lever i relativ fattigdom. Knappa resurser innebär inte bara att det saknas pengar. Fattiga barn hamnar utanför eftersom de inte kan betala. Med pengar hör man till, utan pengar hör man inte till. Och med materiell brist följer ofta känslor av hopplöshet, ofrihet och skam. Barn skäms – över sin fattigdom, men också över sin egen och familjens maktlöshet. Skammen över att vara fattig berövar barnet dess framtidstro. Författaren Kristian Lundberg skriver: ”Hur är det att vara fattig? Det är att skolas in i uppgivenhet.”

I frågan om barnfattigdom kan vi återigen resonera dialektiskt. Man kan konstatera att i ett av världens rikaste länder lever barn under villkor som beskär deras liv på ett oacceptabelt sätt. Samtidigt kan invändning-

arna mot fattigdomsbegreppet leda över till angelägna frågor om vad som uppfattas som nödvändigt och värdefullt i livet.

Det är uppenbart att ungas liv rymmer motstridiga normer. På samhällets officiella eller retoriska plan hyllas idén om alla människors lika värde. Så säger skollagen, skolornas hemsida och temadagar. Men på en parallell och lika kraftfull skala räknas människovärdet i pengar. Det är en värdeskala där ens status åker upp och ned beroende på vad man konsumerar: kläder, telefoner, datorer, resor.

Barns och ungas livsvärld är inget ideologiskt undantag utan speglar samtidskulturen. Ett ekonomiskt tänkande genomsyrar vårt sätt att tolka och tala om livet och människan, långt bortom ekonomins gränser. Inte bara blir människor granskade, bedömda, sorterade och värderade efter sin köpkraft. Själva livet beskrivs i termer av ekonomi. Relationscoacher och yrkesrådgivare talar om livsprojektet, om att investera i långsiktiga relationer och om att bygga sitt personliga varumärke.

Barnet som värderas efter sin ekonomiska styrka kan alltså ses som ett uttryck för vår tids konsumtionsideologi. Ett annat uttryck för samma tänkande möter i den globala sexhandeln med barn. Barns kroppar, ju yngre desto bättre, betingar höga priser på marknaden, oavsett om det gäller pornografi eller prostitution. Nationella gränser sätter inga gränser för kommersen, bara köparens vilja att betala. I denna internationella handel reduceras barn till en vara (för köparen) eller en investering (för ägaren).

En grundläggande förutsättning för barns och ungas liv idag är det kulturella credo – individualismen – som präglar västerlandet alltsedan upplysningen. Vi har sett att kristen skapelsetro kan bejaka individualismens fokus på självkänsla, kreativitet, ansvar och utveckling. Men individualismen bereder också väg för en människosyn som hävdar att individen själv skapar sitt värde, sin livsmening och ytterst sitt existensberättigande. Det är en människosyn som genomsyrar konsumtionsideologin och som återkommer i vår tids bild av människan som arrangerar sig själv och sitt hem för att visas upp och bedömas. I detta livsprojekt upphöjs de synliga tingen till manifestationer för individens innersta. Skeptiker menar att vår tids iscensättningsideologi gör också barn till

accessoarer och till kriterium på föräldrarnas framgång. Lyckade föräldrar har lyckade barn, alltså barn med många vänner och en aktiv fritid, med ”social kompetens” och som ”kan ta för sig”. Blyga, drömmande, utagerande eller olyckliga barn fungerar däremot inte som sina föräldrars värdehöjare.

Till denna människosyn hör också föreställningen att människans värde betingas av hennes prestationer. Kännetecknande för vår tid är att prestation inte bara betyder mätbara resultat, karriär och hög lön. Lika mycket handlar prestation om social framgång och relationer, om upptagen fritid, ett späckat CV och många kontakter i telefonen. Också att synas är att prestera. Detta är en idé som genomsyrar även barns och ungas livsvärld. Bland kompisar och i hela den offentlighet där unga befinner sig förmedlas ideal som handlar om att bli någon genom att bli sedd. Insatt i detta sammanhang säger uttrycket ”syns du så finns du” något viktigt om människovärde och mening. Andras bedömning av min framtoning – min image – avgör huruvida jag känner mig värdefull eller inte.

Angående barnfattigdom och inför föreställningen att människan skapar sitt eget värde och mening – genom att konsumera, producera eller synas – kan dialektiken återigen hjälpa oss att tänka två tankar samtidigt. Å ena sidan måste vi konstatera att konsumtions- och prestationsideologin är en realitet i unga människors liv. För barn, liksom för vuxna, är få saker gratis. Indirekt ställer till och med skolan krav på barns köpkraft. Arbetsuppgifter och läxor kräver tillgång till internet; den elev som inte har en uppdaterad dator hemma är hänvisad till skolans upptagna eller långsamma datorer. Barns ekonomiska status påverkar också deras tillgång till delaktighet och samhörighet. Sociala sammanhang som inte kostar är undantag i ungas livsvärld. Sett ur detta perspektiv blir en rimlig kristen hållning att, tillsammans med andra, arbeta för att alla unga når en ekonomisk nivå som ger stabilitet, tillhörighet och framtidstro. Ett minimum är att kyrkans verksamhet för barn och unga är gratis.

Å andra sidan bör vi med samma eftertryck konstatera att konsumtions- och prestationsideologin vilar på en människosyn som i grunden är främmande för kristen tro. Barnet kan aldrig tillmätas värde efter sin köpkraft eller efter den vinst hen genererar. Barnets tillgång till gemen-

skap kan aldrig betingas av tillgång till likvida medel. Barnet kan aldrig reduceras till trofé för sina föräldrar eller tillmätas värde efter graden av prestation. En kristen människosyn hävdar alltid något annat. Utan att förringa fenomenet barnfattigdom finns det alltså ur ett kristet perspektiv anledning att fråga hur vi kan bryta vår tids kraftfält kring konsumtion och prestation.

I denna position kan vi ha hjälp av Martin Luthers beskrivning av människans belägenhet. Luther menade att människan står i två slags förhållanden, inför Gud (*coram Deo*) och inför människan (*coram hominibus*). I världsliga ärenden råder vissa regler. Där premieras flit och skicklighet eftersom det bidrar till medmänniskans och samhällets bästa. Men *coram Deo* gäller andra villkor. Inför Gud och i frälsningssaken kan människan inte meritera sig genom hög moral och goda gärningar. Gud ger upprättelse av nåd utan att se till människans kvalifikationer. Det läste Luther i Romarbrevet.

I rätt sammanhang är alltså både ägodelar och ansträngningar en bra sak, menar Luther. Överfört till vårt resonemang om barn och unga ser vi hur trygg ekonomi och höga ambitioner kan öppna en värld av frihet och utveckling. Men när unga människor upplever att deras värde avgörs av vad de köper och gör, har konsumtion och prestation tagit över en plats som redan är reserverad. För människans värde och livets mening betingas enligt luthersk teologi inte av vad vi äger och åstadkommer *coram hominibus*, utan av vad vi är *coram Deo*.

En människa som står i relation till Gud behöver inte andras bekräftelse för att känna sitt värde. Hennes kraft behöver inte gå till att underhålla sin självkänsla utan kan riktas mot medmänniskan. Omvänt vet vi att en människa som ständigt sneglar åt sidan för att få andras godkännande blir självupptagen och därmed begränsad. När Luther ska beskriva synd använder han uttrycket *incurvatus in se*, ungefär inkrökt i sig själv.

Tanken om synd som inkrökthet i sig själv är inte okomplicerad, eftersom det ligger i sakens natur att barn och unga är upptagna av sig själva. Att skapa en identitet innebär med nödvändighet att utforska och förstå sig själv, också i samspel med andra. Att undersöka den egna personen är på så vis en livsbejakande och kreativ process. Men

vi har också sett att vår tids individualistiska människosyn, där detta identitetssökande ingår, har en baksida. Det är uppenbart att samtidens fokus på konsumtion och social framgång inte bara accepterar, utan direkt uppmuntrar unga människor att betygsätta varandra. Like-knappen finns ständigt inom räckhåll. I denna analys kan Luthers tanke om *incurvatus in se* komma till nytta. När människans värde förläggs *coram hominibus* (vilket i vår tid sker systematiskt, kommersiellt och medialt) följer självupptagenheten som en logisk konsekvens. Utlämnad till andras granskning och bedömning blir jag låst i mig själv. Synd är ett starkt ord, men formuleringen *incurvatus in se* kan fortfarande användas för att beskriva den egocentricitet – minst lika stark idag som på 1500-talet – som hindrar människan från att se sin medmänniskas behov, att öppna sig, känna medkänsla och vilja hjälpa. Det som med traditionellt kristet språk kallas att glömma sig själv.

Finns onda barn?

Hittills har destruktion beskrivits som strukturer som förminskar och begränsar människan. Men fenomenet kan inte behandlas utan att man ställer frågan om ondskan. Kan barn vara onda? De unga som är utsatta för mobbing, hot och övergrepp av sina jämnåriga – kanske skolkamrater, kanske barn som de har känt sedan förskolan – har inte svårt att svara ja på frågan. Inte ens hemma får de vara ifred. Så snart de lyfter mobilen eller går in på nätet väntar trakasserier. För andra består plågan av isolering och utfrysning. Det är ett våldsutövande som är i hög grad medvetet och aktivt.

Vi kan se olika sätt att betrakta barn, synd och ondskan genom teologins historia. Traditionellt har kristen tro beskrivit barnet som född syndare med del i arvssynden. En romantisk barnsyn betraktar barnet som oskyldigt, rent och änglalikt. Idag är vi snarare benägna att se barnet som ambivalent, alltså med möjlighet att förverkliga såväl gott som ont.

År 1993 misshandlades och dödades tvååriga James Bulger av två tioåriga pojkar. Brottet var sällsynt brutalt och väckte avsky. Premiärminister John Major sade att det nu var dags att ”förstå mindre och fördöma mer”. Vi har sagt att en kristen livssyn är realistisk. Det innebär att inte väja med blicken, inte heller inför barns grymhet. Men att fördöma barns handlingar är inte samma sak som att fördöma barnet. Att för-

döma ett barn kan aldrig vara en kristen hållning. Snarare är det så att barnets ambivalens ger anledning att förstärka det goda runt omkring alla barn. När barn gör andra barn illa är det inte dags att fördöma, utan att fråga hur vi minimerar risken för att det ska upprepas.

Människans ansvar

En dimension av att ingå i skapelsen är att ta emot. En annan konsekvens är att ta ansvar. Till vardags sker det i familjen, i skolan, bland vänner, på arbetsplatsen. Politiken och föreningslivet är andra arenor där ansvar för skapelsen delas. Men gränserna för ansvar låter sig inte dras vid enskilda nationers gränser. Den globala uppvärmningen och andra planetariska förändringar ställer krav på gemensamma internationella insatser för en hållbar utveckling.

Att vara människa är att leva i en ambivalent värld. Livet rymmer gott och ont – samtidigt. Kristet formulerat handlar människans uppdrag dels om att våga se när rätt och rättfärdighet kränks, i ens direkta närhet eller längre bort. Dels består det i att, med nykter blick och förnuftigt sinne, handla på det sätt som är bäst för medmänniskan och världen.

En poäng med Bibelns skapelseberättelse är att människan beskrivs som moraliskt ansvarig. Med öppna ögon väljer Adam och Eva att äta av den frukt som Gud har förbjudit, ett val som får drastiska konsekvenser. Berättelsen om kunskapens träd illustrerar det faktum att människan är den varelse i skapelsen som kan välja. Ofta handlar människors val om att ställa sig i det godas tjänst – eller att låta bli. Människan kan välja att bli eller att inte bli en medskapare till Gud. Visst är det så att i det konkreta livet är valen sällan enkla, ibland obefintliga. Man råar inte alltid över omständigheterna. Men det är viktigt att hålla fast vid tanken på att människor har ansvar för sina handlingar. Annars skapar vi ett moraliskt klimat där det är tillåtet att skylla ifrån sig eller att blunda för orättfärdigheter.

Övertygelsen om människans moraliska ansvar riktar en uppmaning till vuxna. I Matteusevangeliet säger Jesus att för den som förleder ett barn, vore det bättre att han finge en kvarnsten om sin hals och sänktes i havets djup (Matt 18). Det är en stark formulering som inte ger utrymme för att göra ingenting. Patrik Sjöbergs bok om sexuella övergrepp i idrotts-

världen, *Det du inte såg*, avslöjar just den underlåtenhetssynd som består i att inte idas se när barn och unga far illa.

Särskilt skarpa blir Jesu ord när de riktas till föräldrar och andra som har ett direkt ansvar för att barnet får växa i trygghet. Alla barn har rätt till ett kärleksfullt hem. Likgiltighet, att sätta sina egna behov före barnets, missbruk, svek – på olika sätt krossas barns tro att världen vill det väl. För den unga människan blir livet en svårutredd härva av längtan och lojalitet å ena sidan, besvikelse och mistro å den andra. Matteusevangeliets formulering avslöjar vuxnas kanske största synd: att beröva barnet dess tillit.

Övertygelsen om människans moraliska ansvar riktar en annan uppmaning till barn. Inte bara vuxna utan också barnet har ansvar för sitt handlande. Det är en tanke som återkommer i Astrid Lindgrens böcker. Till barnet säger hon: Det du gör spelar roll. Det du gör, gör skillnad. I *Bröderna Lejonhjärta* konstaterar Jonatan att det finns saker man måste våga, även om man är rädd. ”Annars är man bara en liten lort”. Mitt i natten, mot förnuftet och sin egen rädsla, kämpar Emil genom den småländska snöstormen. I släden ligger vännen Alfred med blodförgiftning. Emils kärlek räddar Alfreds liv. Ni har en gosse ni kan vara stolta över, säger doktorn i Mariannelund till Emils föräldrar. Vi ser hur Astrid Lindgren uppmanar sina unga läsare till integritet, mod och handlingskraft.

VI TROR PÅ JESUS KRISTUS

Erkännande, befrielse och livsmod

Trosbekännelsen uttrycker tron att Jesus är min och världens frälsare. Det är en beaktelse som öppnar för frågor. Frälsning från vad? Till vad? Och hur går det till?

Genom kyrkans historia har svaren på dessa frågor uttryckts i komplicerade modeller. I luthersk tradition har resonemang om förlåtelse, rättfärdiggörelse och försoning en särställning. Av ren nåd låter Gud den orättfärdiga människan få del av Kristi rättfärdighet. Av ren kärlek tar Kristus på sig människornas synder och gör sig till det offer som Gud kan acceptera som försoningsgåva.

Idag behöver försoningsläror som räknar med offer, ställföreträderskap och en vred Gud tolkas för att bli meningsfulla. Vi behöver se att bakom exempelvis den juridiska försoningsläran, alltså tanken att Guds rättfärdighet kräver att människan straffas för sin synd, ligger samma slags frågor som människor idag brottas med. En gemensam utgångspunkt för historiens olika försoningsläror är att livet rymmer lidande och att ondska finns. Att människan är fången i sig själv och i övergripande strukturer. En annan utgångspunkt är övertygelsen om att Jesus förändrar detta.

Jesus visar vem Gud är. I undervisning och gärningar gestaltade han Guds rike. Nya testamentet berättar om hur Jesus förlät synder, botade och gjorde det möjligt för människor att återvända till sina vanliga liv. Märkligt nog ledde hans förkunnelse och under inte till succé utan till förnedring, övergivenhet och död. Men korset, döden och graven är inte slutet på den stora berättelsen om Jesus. För på tredje dagen återvände han till livet. Den kristna tron på uppståndelsen är just vissheten – kvinnornas, lärjungarnas, kristnas genom historien – om att Jesus kom tillbaka till dem.

Teologen och ärkebiskopen Nathan Söderblom sade att evangelium har en bundsförvant i varje människas hjärta. Sekulärt formulerat menade han kanske att varje människa har ett fundamentalt behov av att få sina brister belysta och bearbetade så att hon kan gå vidare. Också barn längtar efter att få sina tillkortakommanden tagna på allvar – och att få lämna dem. Också i unga människors hjärtan har evangelium en bundsförvant.

En uppgift för vår tids teologi är att formulera den kristna uppståndelse-tron på ett sätt som blir meningsfullt. Här följer tre exempel på hur man kan försöka knyta an till barns och ungas livsvärld. Av dessa ligger resonemangen om frälsning som erkännande närmast det traditionella talet om försoning. Men här liknar försoningen inte det som man förr kallade det saliga bytet, alltså tanken att Kristus byter ut sin rättfärdighet mot människans skuld. Snarare har erkännande respektive försoning beröringspunkter i det att båda handlar om att bli färdig med, släppa taget om – ja, försonas med – sin historia. Innan vi går vidare bör det slutligen sägas att följande tre avsnitt – på ett tydligare sätt än i framställningen

i övrigt – vilar på en existentiell läsning av Bibeln och kyrkans teologi. Det innebär inte att andra dimensioner av kristen uppståndelsetro (till exempel naturens behov av läkning) är mindre viktiga, utan helt enkelt att ambitionen i denna text är att knyta samman kristen uppståndelsetro med unga människors egna liv.

Att bli erkänd

Inte sällan väljer vuxna att bagatellisera mörkret i unga människors liv. ”För ditt eget bästa” försökte man få de finska krigsbarnen att glömma sitt språk och sina familjer på andra sidan Östersjön. För att inte ”riva upp” sorgen hos barn som förlorat föräldrar eller syskon talar man inte om förlusten. För att inte ”göra saken värre” griper vuxna inte in när ett barn trakasseras eller beskriver mobbningen som en konflikt mellan två jämbördiga och skuldbelägger därmed offret.

Ibland av välvilja, men också av ointresse eller lättja, underlåter vuxna att hjälpa barn att finna uttryck för övergivenhet eller våld. Men när ett barn utsätts för ett övergrepp som negligeras eller bortförklaras, förstärks den ursprungliga förlusten eller kränkningen. Den försvinner inte utan blir värre. Besläktad med erfarenheten av att bli sårad eller inte sedd är upplevelsen av att bli orättvist behandlad. Barn har en stark känsla för rättvisa och en lika stark känslighet för orättvisa. Att inte bli bemött med respekt, att inte få lägga fram sin sak, att bli dömd ohörd väcker känslor av orättfärdighet, som visserligen kan tryckas undan, men som sipprar in i själen och ockuperar ens inre.

Idag talar forskning om det erkännande som åsidosatta, försummade och illa behandlade människor behöver möta, både som enskilda och som grupp. Att erkänna handlar om att synliggöra det som varit osynliggjort, att bekräfta avgörande händelser eller upplevelser. Att erkänna är alltså motsatsen till att ignorera eller nonchalera. Andras erkännande kan vara ett första steg till att befrias från en historia av orättfärdighet eller våld, en bekräftelse som lossar det grepp som orättvisan kopplat. Andras erkännande kan få de röster som mal inom en – om besvikelse, respektlöshet, oförrätt – att tystna. Andras erkännande ger värdigheten tillbaka.

Jesus var mästare på att erkänna människor. Han lyssnar, men bagatelliseras inte och moraliserar inte heller. Evangelierna låter oss se

hur människor med lätta steg går från möten med Jesus. Uppgivenhet, grämlse och andra låsta känslor ersätts av liv, energi och vitalitet. Jesus skriver inte om människors historia, men hans blick gör det möjligt att sluta fred med sitt förflutna. Jesus visar människor respekt. Hans bekräftelse upprättar.

Parallellen mellan en viss psykologisk process och kristen uppståndelse ska inte dras för långt. Medmänniskors erkännande och Jesu uppståndelse är inte samma sak. Poängen med denna jämförelse är att om kyrkan vill att talet om uppståndelsen ska bli meningsfullt, behöver vi knyta an till människors erfarenheter. Och just den lättnad, ibland nästan fysisk, som kan uppstå när man får sin historia erkänd är en erfarenhet som unga människor känner igen. Någon såg vad som egentligen hände. Någon bekräftar att jag blev illa behandlad. Någon tror mig. Det som har varit har varit, men nu är jag färdig med det här. Gå i frid, säger Jesus. Han kunde ha sagt: Det är över nu, det är okej. Du kan släppa. Du kan gå vidare nu.

Befrielse och ett eget liv

Många unga människor lever i ofrihet. Världen över föds barn till ett liv i utsatthet, fångenskap och på flykt. Också i vårt eget land finns barn och unga med erfarenhet av dramatisk ofrihet. Barn som har flytt, ensamma eller tillsammans med sin familj, från förtryck i andra delar av världen. Flickor som kontrolleras av fäder och bröder för att deras val av utbildning och pojkvän inte ska störa den patriarkala ordningen. Barn som tvingas trixa, mörka och ljuga för att skydda sina missbrukande föräldrar. Barn i fattiga hem, där brist urholkar framtidstron. Men också på mindre påtagliga sätt är barn och unga ofria. Vi har sett hur individualismens baksida kan bli till ett tvång att konsumera, synas och lyckas. Barn lär sig tidigt att hantera livet (familjen, skolan, vuxenvärlden), men inte alltid på ett bra sätt. Överlevnadsstrategier som fungerar för stunden kan så småningom bli destruktiva mönster som snarare än att lösa barnets problem skapar nya. Omvärldens uppfattningar om vad som är ”normalt”, till exempel vad gäller kön och sexualitet, kan bli begränsande och ibland direkt hotfulla.

Gemensamt för dessa bilder ur barns liv är ofrivilligheten. Barnet har inte valt utan fötts in en struktur som beskär dess livsmöjligheter. Barn

tvingas att växa upp under destruktiva förhållanden – våld, krig, mentala mönster – som andra har intresse av. Barn tvingas härbergära och till och med lösa vuxnas konflikter.

Uppbrott, befrielse och frihet är ett starkt motiv i Bibeln och genom kristendomens historia. Den kristna förkunnelsen om frihet är ett svar på den ofrihet och fångenskap, påtaglig eller osynlig för blotta ögat, som människor lever i. Talet om befrielse svarar mot upplevelsen av att få lämna fångenskap bakom sig och att få skapa sitt eget liv.

Bibeln innehåller olika berättelser om människor som får friheten tillbaka. Gamla testamentet skildrar hur Gud låter Israels folk bryta upp ur slaveriet i Egypten. I evangelierna befriar Jesus människor från sjukdom och utanförskap. Också i Martin Luthers teologi är tanken på frihet central. Hans erfarenhet av hur människan förgäves försöker vinna sin frälsning på egen hand rymmer ett uttalat frihetsbudskap också till dagens människor. I den tunna men för reformationen så viktiga skriften *Om en kristen människas frihet* (1520) driver Luther en dubbel tes om den kristna friheten: *En kristen människa är den friaste herre över allting och ingen underdånig. En kristen människa är den tjänstvilligaste tjänare under allting och alla underdånig.*

Fritt tolkat betyder denna komprimerade beskrivning av människans be-lägenhet att den människa som är vänd mot Gud är befriad från tvånget att själv skapa värde och mening. Jag vet att mitt värde är obetingat, oberoende av mina prestationer, sociala framgångar eller medmänniskornas godkännande ("ingen underdånig"). På så vis blir människan också befriad från ängslighet, beräkning och egocentricitet och kan rikta sin energi ut i världen. Om denna befriade människa å ena sidan är suverän ("friaste herre över allting") är hon å andra sidan sina medmänniskors tjänare ("alla underdånig"). Familj, vänner, grannar, arbetskamrater ställer rättmätiga, men ibland ganska bryska, krav på min tid och mitt engagemang. Medmänniskan har rätt till mina ansträngningar.

Ett kristet frihetsbudskap till unga människor kan se olika ut. En tankegång skulle kunna knyta an till tanken på Gud som befriare och säga ungefär: Du har rätt till ett eget liv. Ditt liv ägs inte av andra – föräldrar, släkt, skolan, kompisar, krav på att du ska vara si eller så. Ingen har

rätt att kontrollera dig, bestämma vad du ska välja eller att sänka dina drömmar. Men när det händer – för någon gång kommer det att hända, eftersom vi lever i en ofullständig värld – vill Gud bevaka din rätt till ett eget liv. När andra försöker hålla dig nere eller bestämma över dig, kan du tänka att Gud själv hjälper dig att bryta upp från det som förminskar dig. Gud ger dig frihet att själv utforma ditt liv.

En annan tanke skulle kunna hämtas från Luthers *En kristen människas frihet* och säga ungefär: Det kan kännas som om ditt värde bestäms av andra. Det kan kännas som om du hela tiden måste visa hur smart du är, hur duktig du är, vilka grejer du har, hur lyckad du är. Tänk då att det finns ett frirum där du får vara den du är och där du är helt värdefull. Det frirummet är Guds blick. Inför Gud behöver du inte tänka på vad du gör och vad andra tycker. Där kan du släppa efter. Och när du inte längre måste fundera på andras bild av dig, blir dina relationer enklare. När du inte behöver bevisa något inför andra, kommer du konstigt nog att bli mer intresserad av dem.

Livsmod, förändring och Guds närvaro

Ett tredje sätt att tala om uppståndelsen är att knyta an till föreställningen om livsmod. Att känna livsmod tillhör den mänskliga naturen. Alla vet vad det vill säga att tappa modet och att få livslusten tillbaka. Kanske ser vi denna rörelse särskilt tydligt hos det lilla barnet som rör sig snabbt mellan känslolägen. Mitt i sorgen, kanske av allvarlig art, bryter glädje plötsligt igenom.

Det faktum att människors livsmod återkommer när det mänskligt sett borde vara dött, kan ur ett kristet perspektiv tolkas som uttryck för tron på uppståndelsen. När Jesus dog slocknade lärjungarnas livsmod. Med hans uppståndelse återvände det.

Nya testamentet berättar om unga människor som rent fysiskt får livet tillbaka. Till en tolvårig flicka, död och begråten, säger Jesus: Lilla flicka, stig upp! En änkas enda son väcks till nytt liv av Jesus. Bibelns berättelser om hur Jesus väcker upp barn gestaltar den kristna övertygelsen om att Gud ger livsmodet åter när livet är besvärligt, tungt eller kanske katastrofalt.

En viktig sak när vi talar om livsmodet som återvänder är att det kan ta tid. Kristna tror att Gud ger livet åter, men vet att det inte nödvändigtvis sker genast. En medeltida mystiker talade om själens dunkla natt, då han inte hörde eller kände Gud, utan bara kunde förlita sig på att Gud fanns med honom i mörkret.

Också barn och unga kan känna att de befinner sig i en hopplöshet som aldrig går över. Ensamhet och tomhet äter upp livet. Kyrkans uppgift är inte att förminska djupet i denna upplevelse, utan tvärtom att ta den på allvar. Men vi har något att tillägga. Till unga människor kan uppståndelsetron säga ungefär: Även om det inte känns så just nu kommer trycket att lätta. Mörkret tar slut. Glädjen kommer tillbaka. *Tomorrow is another day*. Lita på att du kommer igen.

Kristen uppståndelsetro är inte syrefattigt försanthållande av kristologiska dogmer, utan upplevd tro att Gud är levande och verksam i mitt liv. ”Att hava en Gud är alltså ingenting annat än att av hjärtat förtrösta och tro på honom”, skrev ju Luther. Den grundläggande kristna tanken om inkarnationen – Gud föds som ett människobarn – är ett sätt att uttrycka övertygelsen om att Gud har valt att dela människans livsvillkor. Alltså är tron på Jesus också en tro att Gud är med mig i livets alla skeden, också när det är svårt. I sina sånger anropade de afro-amerikanska slavarna Jesus, bad om hans hjälp att stå ut med sina eländiga liv. De utgick också från att Jesus svarade, att han fanns bredvid dem, att han var solidarisk. Att räkna med Jesu delaktighet är inte detsamma som att idealisera lidande. Lidande är aldrig något gott och i synnerhet måste vi passa oss för attityder eller formuleringar som glorifierar barns och ungas lidande. Men vi kan gärna lyfta fram tanken på att Jesus går bredvid i det vanliga livet, både i välkänd vardag och i nya, oprövade och äventyrliga sammanhang. *Kamrat Jesus* heter en bok om revolutionären Jesus, skriven av Sven Wernström under det politiska sjuttioalet. Bilden av Jesus som revolutionsromantiker må ha förändrats, men kamrat Jesus är ingen dum beskrivning av Gud som vill vara med, som hänger i, som ingår. Av vännen som går bredvid. Definitivt när livet är jobbigt eller direkt plågsamt, men lika mycket när det är intressant och spännande, lättsamt, härligt och oväntat.

VI TROR PÅ DEN HELIGE ANDE

Traditionellt placeras resonemang om kyrkan under trosbekännelsens tredje artikel. Så också i denna framställning. Men först ett memento som är särskilt viktigt när vi talar om barn och unga: Anden är större än kyrkan. Anden är den dimension av verkligheten som uttrycker förändring, framåtriktning och hopp. När Guds ande drar in, dunstar ängsligheten. Lätt, snabb och djärv – sådan är Anden!

Men Anden lyfter inte bara den enskilda människan. Guds ande gjuter liv i människors möten och fyller dem med lyhördhet och intresse, ärlighet och ömsesidighet. Anden finns mellan människor. Och slutligen kan vi beskriva Anden som Guds energi i världen. Anden är den kraft som driver människor att arbeta för rättvisa och goda livsvillkor, för mat, hälsa, skola, frihet och utveckling. Tillståndet för skapelsen är dystert; problemen kan te sig oöverstigliga. Likafullt måste de lösas. Guds ande ger oss energi och mod att ta oss an gemensamma ödesfrågor. Anden mobiliserar människors kunskap, fantasi, uthållighet och samarbetsförmåga. Anden öppnar våra ögon för nya möjligheter och oanade utvägar.

Tolkad på detta sätt har den kristna traditionens tro på Guds ande ett uppenbart ärende till barn och unga. Denna text har lyft fram det öppna, framåtblickande och kreativa i barns och ungas liv. På så vis ser vi att det finns en direkt anknytning mellan den kristna förståelsen av Guds fria ande och dessa vitala dimensioner av ungas livsvärld.

Tillbaka till kyrkan. Gamla testamentets berättelse om Babels torn ger en symbolisk förklaring till det faktum att människor, spridda över jorden, inte förstår varandra (1 Mos 11:1–9). En nytestamentlig replik kan sägas möta i Apostlagärningarnas skildring av den händelse som brukar beskrivas som kyrkans födelse. Den första pingstdagen var lärjungarna samlade i Jerusalem. Då hördes ett dån som av en stormvind och plötsligt kunde lärjungarna tala andra språk. Stadens ”fromma judar från alla länder under himlen” förundrades:

Vi är parther, meder, elamiter, vi kommer från Mesopotamien, Judeen och Kappadokien, från Pontos och Asien, från Frygien och Pamfylien, från Egypten och trakten kring Kyrene i Libyen, vi har kommit hit från

Rom, både judar och proselyter, vi är kretensare och araber – ändå hör vi dem tala på vårt eget språk om Guds stora gärningar (Apg 2:9–11).

I Jerusalem blåste Anden bort språkförbistringen. Plötsligt kunde alla, var och en på sitt språk, höra förkunnelsen om Jesus som uppstått och givit människorna livet tillbaka. Med Apostlagärningarna som fond kan vi beskriva kyrkan som en plats där alla människor under himlen kan tala med varandra om Jesus och den uppståndelse de erfarit. Man kan säga att berättelsen leder oss fram till kyrkans grundläggande uppdrag: Att tala om Gud på de språk som människor känner igen.

Kyrkans uppdrag

I Augsburgska bekännelsen, som ingår i Svenska kyrkans bekännelse-skrifter, heter det att kyrkan är ”de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas” (artikel VII). Efter nästan femhundra år är innebörden av de tre momenten – heligt samfund, evangeliets förkunnelse och sakramentets förvaltande – inte självklar. Vad betyder denna beskrivning? Och hur kan den bli användbar för kyrkans arbete med barn och unga?

Evangelium rent förkunnas

Matteusevangeliet berättar om hur Jesus skickar ut sina lärjungar för att döpa och förkunna (Matt 28:16–28). Att förvalta detta uppdrag är kyrkans uppgift. I reformationen fick förkunnelsen särskild tyngd. Vi har sett att för Martin Luther blev upplevelsen av Guds nåd ett överväldigande centrum i kristen tro. Det var detta evangelium han ville förmedla.

Men för att kunna tas emot måste evangeliet höras. Reformationens fokus på ordets hörande är en förklaring till att Bibeln snabbt översattes till folkspråken (Gustav Vasas bibel 1541), till Sveriges tidiga alfabetisering (även flickor fick del av kyrkans läsundervisning) och till bondesamhällets husförhör. Tanken på ordets hörande är en bakgrund också till Svenska kyrkans geografiska församlingsbegrepp. Ingenstans i landet ska Guds ord inte nå. Föreställningen om det levande ordet förklarar slutligen predikans särställning i luthersk tradition. Ordet måste vara i svang för att bli verksamt.

Genom denna framställning har vi mött den dialektiska rörelse mellan två perspektiv som karaktäriserar Svenska kyrkans kristendomstolkning: mellan livets rikedom och dess brister, livsmodet och det som beskär, mellan Guds handlande och människans, *coram Deo* och *coram hominibus*. Ytterligare ett uttryck för denna dialektik är tanken på rätt förhållande mellan lag och evangelium, som för generationer av präster varit ledstjärnan under veckans arbete med söndagens predikan. Kriteriet på en god predikan har sagts vara att den ska innehålla både lag och evangelium och att den rätt ska skilja mellan de båda.

Man kan säga att lagen formulerar vad Gud kräver, evangeliet vad Gud ger. En luthersk finess består i att inte göra evangelium till lag. När frälsningen framställs som möjlig att uppnå genom moraliska eller andliga ansträngningar, när vi frestas tro att våra egna prestationer, hur bra och nödvändiga de än är, ger frälsning – då har vi fått en lagisk kristendom.

Låt oss nu undersöka den kreativa öppning som ryms i tanken på det rätta förhållandet mellan lag och evangelium, överfört till barn och unga. En predikan som rymmer lag sätter ljuset på brister i barns och ungas liv. Det är problem av olika slag: mager ekonomi, social utsatthet, ensamhet, övergivenhet, destruktiva överlevnadsstrategier, andlig torftighet. Till den vuxne säger den: Vänd inte bort blicken. Gör det du kan för barnets bästa. Till barnet säger predikan: Du är värd kärlek och respekt. Du har rätt till ett bra liv. Kämpa för det. En predikan som rymmer evangelium talar om det erkännande, frihet och livsmod som kommer till oss. Lydia Wahlström är mest känd som historiker, pedagog och kvinnoaktivist, verksam under 1900-talets första decennier. Men hon var också en teolog som fritt och lyriskt skildrade den lutherska trons innersta: varje människas personliga möte med Gud. Här en passus ur betraktelsen ”Vilans evangelium” från 1929:

Låt solljuset, blomdoften och skogens sus få göra oss till barn, trötta barn, som sträcka oss viljelöst mot den enda, som verkligen betyder något i hela vår värld! Så slumra vi in i Guds famn, kanske utan att riktigt förnimma annat än vår hjälplöshet. Men när vi vakna ur den drömfria sömnen, så finna vi, att Han hållit sitt löfte och givit oss vad vi behövde medan vi sovo: vi vakna för att möta Guds leende.

Lydia Wahlströms dröm låter oss alla bli barn inför Guds leende.

Att rätt skilja mellan lag och evangelium kan i vår tid sägas handla om att å ena sidan argumentera för vars och ens ansvar, också unga människors, för att världen och mitt eget liv ska bli bättre. Å andra sidan ska kristen förkunnelse med samma uthållighet hävda att människans, också unga människors, värde är obetingat och inte mäts utifrån prestation. Det finns en dynamik mellan dessa två dimensioner av predikan. Utan lag riskerar förkunnelsen tappa sin kritiska dimension. Men ju starkare vi betonar lagen, desto nödvändigare blir evangeliet. Utan överord kan man säga att är det något som vår tid, så impregnerad av idén om egen prestation, behöver är det just förkunnelsen om Guds erkännande, frihet och närvaro. Mer än någonsin behöver människor, också barn och unga, höra det evangelium som befriar från kravet att åstadkomma sitt eget värde och som, med teologen Gustaf Wingrens ord, gör det lättare att andas.

I vårt land har kyrkans förkunnelse ofta bestått av predikan med många meter mellan talande präst och lyssnande församling. Det är en arbetsdelning som kan, men som inte behöver, leda till en syn på prästen som ensam uttolkare av kristen tro. En eventuell risk för en auktoritär prästroll balanseras av reformationens förtroende för kristnas förmåga att tolka Bibel och tradition. I tanken på de döptas religiösa myndighet och det allmänna prästadömet (alla döpta är präster) kan vi hämta stöd för en demokratisk syn på förkunnelsen, där också barn räknas in. Inledningsvis konstaterades att utan barns och ungas bidrag blir kristen teologi fattigare. Här ser vi hur en inklusiv förståelse av kristen teologi tillika kan motiveras av en traditionell luthersk kyrkosyn.

Kristen tro består inte i att pricka av en checklista enligt principen ju fler kryss desto mer kristet. Ur det perspektivet kan formuleringen ”evangeliet rent förkunnas” ge bryderi. För vad är en ren förkunnelse? Finns en ren förkunnelse? Och vad betyder det i så fall för barn och unga? För det första har vi sett att idén om den kristna människans frihet är central hos Luther. Friheten återkommer i föreställningarna om kristnas myndighet och det allmänna prästadömet. Den individualism som utmärker vår tid kan härledas tillbaka, inte bara till reformationens övertygelse om varje människas möjlighet att träda i relation till Gud, utan också till dess tro på varje människas förmåga att läsa och tolka

Guds ord. På så vis erkänner man alla kristnas, också ungas, möjlighet att bedöma vad som är en ren förkunnelse. Dock behöver vi minnas att denna förmåga inte kommer gratis, utan kräver kunskap om kristen tro liksom träning i att tolka och bedöma religiösa frågeställningar.

Det innebär för det andra att Svenska kyrkans tradition öppnar för viktig religionskritik. Om luthersk bibel- och kyrkosyn å ena sidan ger utrymme för den enskildes tolkning av Bibeln och Guds vilja, ställer den å andra sidan krav på att hen ska ta ansvar för sina tolkningar. Inte alla religiösa uttryck är bra religiösa uttryck. Det finns tolkningar av kristen tro som används för att begränsa och förtrycka människor. I detta sammanhang kan vi säga att den förkunnelse inte är ren som förminskar unga människor, beskär deras liv och slår ned deras livsmod. Att vara observant på sådana kristendomstolkningar är en viktig uppgift för en luthersk religionskritik.

Slutligen och framför allt har vi redan konstaterat att luthersk kristendomstolkning har en absolut mittpunkt: rättfärdiggörelsen. Det är ett teologiskt centrum som ger både grund och riktning för en förkunnelse till barn och unga. Där Luther talade om synd, förlåtelse, rättfärdiggörelse och försoning kanske vi idag talar om erkännande, synlighet och livsmod. Men oavsett hur förkunnelsen formuleras måste den utgå från barnet självt, ta dess liv på allvar och förmedla evangeliet om glädje, lätthet och nytt liv.

Sakramenten rätt förvaltas

Sakrament betyder helig handling. Svenska kyrkan räknar med två sakrament, dop och nattvard, som är grundläggande i vår förståelse och gestaltning av kristen tro. Och lika litet som för kristendom och teologi i sin helhet kan man säga att det finns särskilda sakrament för barn. Betydelsen av dop och nattvard är densamma för unga och gamla. Däremot kan det finnas anledning att reflektera över hur man beskriver sakramenten – i denna text stannar vi vid dopet – och hur dessa tolkningar kan knyta an till ungas livsvärld.

Ofta säger man att dopet är livstydande. Med det menas ungefär att dopet i ritens form gestaltar den kristna trons förståelse av livets villkor. Den lutherska dialektiken (livets rikedom och dess brister, livsmodet och

det som beskär, Guds handlande och människans, *coram Deo* och *coram hominibus*, lag och evangelium) återfinner vi således också i dopets dialektik mellan död och liv. Med dopet vill kyrkan föra barnet och den unga människan in i urmönstret för det kristna livet: från osynlighet till synlighet, från bundenhet till frihet, från död till liv.

Biskopsbrevet *Leva i dopet* (2012) frilägger nio motivkretsar som på olika sätt beskriver hur dopet är ett uttryck för Guds handlande genom Jesu liv, död och uppståndelse. Här anknyter vi till några motiv som låter sig kopplas till barns och ungas liv. Motivet *att dö och uppstå med Kristus* ringar in det mönster som enligt kristen tro genomsyrar människans liv: att livet är rikt, men hotat (död) och att Kristus ger erkännande, frihet och livsmod (uppståndelse). Tanken *att dö och uppstå med Kristus* gestaltas i att barnet eller tonåringen sänks ned i vattnet och sedan lyfts upp igen. Till detta läggs en uppmaning till den döpte, nämligen att leva denna tro. Ur flera perspektiv – vardagliga, etiska, teologiska – är orden om att dagligen dö med Kristus inte lätta att anamma. Ska kyrkan uppmana barn att dö? Men om man uttyder detta dopmotiv som en uppmuntran till att dagligen övervinna sig själv, sin egoism, självtillräcklighet och bekvämlighet, kan det anknyta också till unga människors vardagsliv. Den självupptagenhet som snärjer och låser oss i oss själva (*incurvatus in se*) är en dimension av våra liv som dagligen behöver dö. I denna kamp, hur fåfång den vissa dagar än kan te sig, står Jesus på vår sida.

Motivet *att bli ren och ta emot Guds Ande* är kopplat till motivet om död och uppståndelse, kanske i synnerhet för de ungdomar som döps inför konfirmationen. Få unga lever i tron att de är ofelbara eller att de inte i något sammanhang skulle ha dragit på sig skuld. Rimligen har också konfirmationstiden rymt samtal om felsteg, mörker och sorg. Men alla vet att vatten renar. Också dopets vatten renar. Dopvattnet uttrycker att människans brister och tillkortakommanden sköljs bort och försvinner. Som döpt kan man börja ett nytt liv. Det är ett motiv som har och ger stark återklang i unga människors liv.

I direkt anknytning till dessa två kan vi tolka motivet *att leva i och av nåd*. Tidigare har vi talat om Gud som den dimension av livet, där unga människor inte behöver kämpa för att få uppmärksamhet, betydelse

eller värde. Dopet förmedlar denna nåd. Att leva i sitt dop betyder att påminnas om att man i Guds blick är fullkomligt accepterad och fullkomligt värdefull. Motivet *att ha ett uppdrag* kan tolkas i ljuset av de två tidigare motiven. Den människa som är befriad från kravet att skapa sitt eget värde är också fri att rikta sig utåt. Utan det surr som ständigt frågar ”duger jag?”, ”räcker det?”, kan jag höra min medmänniskas röst och se hennes behov. Döpta har ett uppdrag att tillsammans med andra göra världen till en bättre plats.

Vi ser att de motiv som beskrivs i *Leva i dopet* inte kan förstås separat utan hör ihop. Ändå träder ett dopmotiv fram starkare än andra: *att vara välsignad*. I tanken på Guds välsignelse möts många spår. Alla föräldrar vill att deras lilla barn ska få leva i trygghet och kärlek, men vet också att deras egen förmåga att skydda barnet är begränsad och framför allt att den kommer att upphöra. Matteusevangeliets ord, som ingår i dogudstjänsten, är ett löfte in i framtiden: ”Se, jag är med er alla dagar intill tidens slut”. Välsignelsen svarar mot föräldrarnas och den unga människans längtan efter Guds beskydd. Guds beskydd. Med sin välsignelse säger Gud: ”Lita på mig, jag kommer att finnas kvar”. Framför allt uttrycker dopmotivet *att vara välsignad* den erfarenhet som är ett centrum i kristen tro: Gud vänder sitt ansikte till dig. Du är sedd, igenkänd och kallad vid namn.

Vid konfirmationen säger den unga människan ja till sitt dop (konfirmation betyder bekräftelse). Vi vet att ungdomar som konfirmeras oftast är nöjda med sin konfirmationstid. Vi vet också att konfirmander uppskattar existentiella samtal som anknyter till det egna livet och en undervisning med ett tydligt kristet ärende. Inledningen till denna text lyfte fram Lukasevangeliets berättelse om en ung människa som får sin religiösa längtan mött, tillgodosedd och respekterad. Med Luther kan vi säga att vuxenvärlden erkänner den tolvårige Jesus som religiöst myndig. Sammantaget ser vi hur berättelsen om tolvåringen i templet och reformationens tankar om kristnas religiösa myndighet och det allmänna prästadömet tillsammans stödjer tanken på konfirmationen som ett frirum för unga människors reflektion – existentiellt, andligt – och som ett tillfälle att utveckla en levbar kristen tro.

För Svenska kyrkans del är ett dialektiskt förhållningsätt sällan så nödvändigt som när vi talar om konfirmationen. Å ena sidan uppmanar statistiken till klarsyn och krismedvetande. På bara några decennier har konfirmationen blivit ett minoritetsbeteende som riskerar att snabbt marginaliseras ytterligare. Å andra sidan konfirmeras fortfarande drygt 30 000 ungdomar varje år. Det betyder att Svenska kyrkan möter var tredje 15-åring i sammanhang som präglas av intresse, engagemang och substans. Forskning visar också att de ungdomar som väljer att konfirmeras också fortsättningsvis söker sig till kyrkan vid vigsel och dop. För Svenska kyrkan är alltså konfirmationen ett fantastiskt tillfälle att etablera en bestående kontakt med unga människor. Frågan är om det finns något kyrkligt arbetsfält som är mer angeläget att värna och utveckla än just konfirmationen.

De heligas samfund

Augsburgska bekännelsens definition av kyrkan ("de heligas samfund, i vilket evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas") kan föra tankarna åt olika håll. Formuleringarna om ordet och sakramenten kan leda till en funktionell förståelse av vad kyrkan är. Kyrkan finns där evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas. När och där detta sker, där är kyrkan. Formuleringen om de heligas samfund låter oss lättare ringa in kyrkan som social eller fysisk plats. Där kristna finns, mer eller mindre tydligt bekännande, där är kyrkan. Var man lägger betoningen får betydelse för förståelsen av kyrkans uppgift. Positivt sett kan funktionstanken (evangelium rent förkunnas och sakramenten rätt förvaltas) leda till en kyrkosyn där budskapet blir det centrala, oberoende av yttre former. Negativt sett riskerar funktionstanken leda till att det inte blir budskapet, utan budskapets bärare (oftast prästen) som hamnar i fokus. Positivt sett kan samfundstanken leda till en kyrkosyn som bejakar och stärker människors kristna identitet. Negativt sett riskerar samfundstanken leda till isolering eller i värsta fall religiös självtillräcklighet.

Nu är en viktig poäng i augsburgska bekännelsen att de olika leden i artikel VII inte ska dras isär utan hållas ihop. Kyrkan är inte antingen eller utan både och. Däremot kan man säga att de olika leden korrigerar varandra. För att inte leda till religiös självgodhet behöver tanken om de heligas samfund korrigeras av tanken om Guds fria ord som verkar var

det än ljuder, oberoende av den kristna församlingens kvaliteter. För att inte bli abstrakt och hemlöst behöver tanken om ordets och sakramentens verkan korrigeras av tanken om kristnas gemenskap. Och kristna behöver varandra för ”inbördes tröst och förmaning”(Luther).

Överfört till resonemangen om barn och unga ser vi hur de olika leden i artikel VII genom Svenska kyrkans historia har hållits samman. Tanken att alla skulle nås av ord och sakrament har lett till en vid kyrkoförståelse. Enhetskyrkans vidaste cirklar omfattade – i princip – hela folket. Genom kyrkans katekesundervisning och så småningom folkskolan undervisades alla unga människor i kristen tro. Inom församlingens hägn döptes alla barn och alla unga konfirmerades. Parallellt med detta vida kyrkobegrepp uppstod så småningom ett mer avgränsat där man betonade samfundstanken. Vid sekelskiftet 1900 skapades den kyrkliga ungdomsrörelsen. Mot den försvagning av kristen sed som kyrkan såg omkring sig, inte minst i nya samhällen och i de växande städerna, etablerade man grupper, läger och ungdomskurser. Dessa olika typer av verksamhetsformer, vida och mer avgränsade, har existerat parallellt under 1900-talet. Idag skulle vi kanske säga att kyrkans musikverksamhet och den öppna verksamheten för små barn befinner sig i samma breda fåra som historiens konfirmation och kristendomsundervisning. Barn- och ungdomskörer samlar tusentals unga musiker och i församlingarnas öppna förskolor äger hundratusentals möten med barn och föräldrar rum varje år. Och fortfarande möter kyrkan barn och unga i det slags gruppverksamhet som initierades under det tidiga 1900-talet.

I dagens teologiska diskussion om kyrka och kyrkosyn kritiserar 1900-talets folkkyrkoteologi för att ha skapat en prästkyrka, där betydelsen av gemenskap kommit att underordnas vikten av förkunnelse (eller snarare förkunnare). I stället vill man framhäva samfundstanken om kyrkan som gemenskap. Men vad gäller arbetet bland barn och unga kan man nog säga att idén om kyrkan som gemenskap redan är självklar och stark. Många församlingar erbjuder trygga och samtidigt öppna gemenskaper för unga. För små barn finns gruppverksamhet eller kyrklig förskola. Alla som haft det minsta med ett konfirmationsläger att göra vet hur viktig lägre gemenskap är. Och församlingens ungdomsgrupper

kan erbjuda en *empowering* gemenskap som blir ett andningshål i ungdomars ofta kravfyllda liv. Att tillhandahålla sammanhang där unga kan ”hänga” eller ”bara vara” är också ett sätt att förkunna evangelium.

Alltså är redan idag gemenskap en viktig dimension av församlingarnas verksamhet bland barn och unga. Snarare kan finnas skäl – och i Svenska kyrkans folkkyrkoteologiska tradition – att lyfta fram Augsburgska bekännelsens formulering om evangeliet och sakramenten. Vi har sett att en betoning på förkunnelsen öppnar för en vid kyrkoförståelse. Man kan hävda att utmaningen för Svenska kyrkan idag består i att behålla och utveckla tanken på att kyrkan har ett ärende icke till de få, utan till de många. Att anstränga sig för att skapa former där ordet kan vara i svang och höras – icke av få, utan av många.

I dopgudstjänster, öppna förskolan, barnkörer och konfirmation sker hundratusentals möten med barn, unga och deras föräldrar varje år. De representerar om inte ett tvärsnitt av så i alla fall en bredd i Sveriges befolkning. Här har Svenska kyrkan ett arv att förvalta. Verksamheten för barn och unga sträcker sig över de konventionella gränser som klass, kön, geografi, etnicitet och sexualitet drar. Låt barnen komma till mig, sade Jesus. Barnen, inte vissa barn. En folkkyrka år 2013 erbjuder ord och sakrament till alla barn.

I denna text har vi tolkat den kristna tron på uppståndelsen i termer av erkännande, befrielse och livsmod. Kyrkans uppdrag är att förkunna detta evangelium. Ur det perspektivet blir kyrkans uppgift i första hand inte att fostra församlingsmedlemmar. I stället består uppdraget i att ge unga människor hopp och mod att leva sina vanliga liv i världen.

Barnets kravbrev

Kyrkoordningen beskriver diakoni som en av församlingens grundläggande uppgifter. Till församlingen hör barn och unga. Församlingens diakonala uppdrag riktas alltså också mot unga människor. Det kan verka överflödigt att poängtera detta, men eftersom diakonin av tradition ofta vänt sig till gamla eller vuxna tål det att sägas. Det är också viktigt att komma ihåg att barn och unga finns med i sammanhang där de lätt blir bortglömda eller osynliggjorda. Par som kommer till kyrkans familjerådgivning är ofta föräldrar. Barn bevittnar, inte en gång utan

många gånger, hur pappa misshandlar mamma. I det diakonala arbetet måste dessa barn synliggöras och räknas in som fullvärdiga parter.

Kan man tala om en särskild barn- och ungdomsdiakoni? Även här blir svaret dubbelt. Å ena sidan är kyrkans diakonala uppdrag detsamma oavsett vem man vänder sig till: barn, vuxna eller gamla. Å andra sidan är det rimligt att tänka sig en diakonal verksamhet som svarar mot unga människors specifika behov. Liksom i tidigare resonemang landar vi i ett svar som säger att kontexten och behoven avgör. Det innebär att Svenska kyrkans barn- och ungdomsdiakoni med nödvändighet kommer att se olika ut över landet. I en kommun tar församlingen hand om den öppna ungdomsgården. I en annan arbetar diakonen med barn som har missbrukande föräldrar. I en tredje riktar sig diakonin till ensamkommande flyktingbarn. I en fjärde leder diakonen ett projekt om suicidprevention bland unga (exemplet är hämtat från Karlstads stift). Ibland är utsattheten uppenbar, ibland mer fördold. Ibland arbetar församlingen proaktivt för att hejda en utveckling man befarar. Sammanhanget avgör hur kyrkans barn- och ungdomsdiakoni kommer att gestalta sig.

Svenska kyrkan bedriver också ett omfattande internationellt arbete för barn och unga. I Sydamerika skyddas barn från det våld som internationell droghandel för med sig. I Asien får ungdomar arbete i stället för att sälja sex. I Afrika slipper flickor att könsstympas och får gå i skolan. Även här styr barnets konkreta behov kyrkans insatser.

En utgångspunkt för kyrkans diakoni bland barn och unga är världen som den faktiskt ser ut. Vi har sett hur ungas liv på olika sätt begränsas: materiellt, socialt, kulturellt, andligt. Det faktum att ungas liv rymmer utsatthet är i sig ett motiv för diakonala insatser. Barn som far illa ställer oavvisliga krav på kyrkans skydd och kraftfulla handlande.

Gustaf Wingren beskrev samhällets sociallagstiftning som ”nästans kravbrev”. När vi talar om barnets kravbrev befinner vi oss teologiskt sett på skapelsens plan och *coram hominibus*. Samhällets gemensamma åtagande består i att bevaka barns och ungas intressen. När barnets rätt och värdighet kränks har alla – släktingar, grannar, skola, fritids, hälsovård, ideella föreningar – skyldighet att handla. Således har kyrkan ett ansvar för att tillsammans med andra verka för barnets bästa. Att använda

uttrycket ”barnets bästa” är avsiktligt. Det är hämtat ur barnkonventionen och under senare år har vetenskaplig och pastoral reflektion kring diakoni allt oftare valt att argumentera just rättighetsbaserat. För att komma ifrån bilden av diakoni som välgörenhet uppifrån talar man om rättighetsbärare i stället för behövande och om skyldighetsbärare i stället för givare. En poäng med ett rättighetsbaserat tänkande är alltså att kyrkans diakoni kan ses som ett uttryck för omvärldens skyldigheter och inte för dess godhet. En annan poäng är att en rättighetsbaserad diakoni låter sig beskrivas i termer av mänskliga rättigheter. Därmed ger den utrymme för samverkan med andra aktörer som också verkar med de mänskliga rättigheterna som grund. Mänskliga rättigheter blir ett språk för att identifiera problem och skapa arenor för gemensamt arbete. Slutligen kan diakonin genom ett rättighetsbaserat tänkande utveckla en samhällskritisk dimension. Att bedriva diakoni handlar inte bara om att hjälpa eller lindra för stunden, utan också om att verka för bättre förutsättningar för barn och unga. På det viset rymmer kyrkans diakoni ett mått av lagpredikan, riktad till politiker och andra beslutsfattare. Du har makt och ansvar. Gör det du kan för barnets bästa.

Diakoni för barn och unga motiveras också ur evangeliet och den kristna uppståndelsetron. Sällan var Jesus så tydlig som när han talade om vad som förväntas av en människa: att besöka sin medmänniska i fängelset, föda, klä och vårda henne (Matt 25:31–46). Det är en uppmaning till diakoni som också innesluter barn och unga. Slutligen har vi i denna text prövat att ringa in centrum i kyrkans förkunnelse med begreppen erkännande, befrielse och livsmod. Överfört till diakonin kan man säga att kyrkans uppdrag att förkunna hopp och nytt liv inte bara handlar om andlighet och existens i abstrakt mening. Efter sina möten med Jesus kunde människor gå vidare i sina faktiska liv. Kyrkans diakoni kan beskrivas som konkreta insatser – ekonomiska, sociala, kulturella – för att ge barn och unga i utsatta situationer livsmodet tillbaka.

En utgångspunkt för Svenska kyrkans diakonala arbete bland barn och unga är således tron att förändring är möjlig. Det gäller också barnets situation. Barns utsatthet är inget statiskt tillstånd utan möjligt att bryta upp. Kristen skapelsetro räknar in barns och ungas kraft och förmåga, uthållighet och kreativitet, också när det ser illa ut. Uppståndelsetron litar på att Gud ska ge barnet glädjen och livsmodet åter.

SVENSKA KYRKAN
POSTADRESS: 751 70 Uppsala
BESÖKSADRESS: Sysslomansgatan 4
TELEFON: 018-16 95 00
info@svenskakyrkan.se
www.svenskakyrkan.se

